

Kézzelfogható — kézbefogható — absztrakció

Konok Tamás és Vásárhelyi Tamás kiállítása elé

Deák 17 Galéria, 2019. június 6.

Nagyon megtisztelő és fontos a számomra hogy Konok Tamás és Vásárhelyi Tamás első közös tárlatát megnyithatom. Megtisztelő, mert ez két olyan ember együttműködésüket jött létre, akiket külön-külön nagyon nagyra tartok: Konok Tamást mint festőt, Vásárhelyi Tamás mint tudóst; és mindkettőt mint a saját tudását világosan, értőn és szeretően átadni képes gondolkodót. Külön megtisztelő a felkérés, hiszen ez az első nem impromptu jellegű nyilvános közös bemutatójuk, amelyben kettejük érdekődésének egy része összeér, ráadásul egy olyan helyszínen, amely maga is rendkívül fontos Budapest kulturális térképén — és nemcsak szépsége, hanem szemléletmódja és programja miatt.

De nemcsak megtisztelő, fontos is számomra, hogy e kiállítást bevezetendő néhány szót szólhatok, mert a kiállítás két olyan fogalomhoz, vagy talán nézőponthoz, és még inkább praxishoz kapcsolódik, amelyekkel az utóbbi időben viszonylag sokat foglalkozom egyetemi órák, konferencia előadások, művésztelepi beszélgetések során. Kézzelfogható absztrakció — ezt a címet adtam volna megnyitó szövegemnek, ha ilyen szövegeket címmel látnék el; a kézzelfogható helyett mondhatnék kézbefogható is, bár e tárgyak, Vásárhelyi Tamáséi, most talán mégsem kézbefoghatóak: jó darabig nyitva lesz még a kiállítás, meg kell őrizni e munkákat érintetlenségükben.

De mi ez az érintetlenség, amit elvárunk?

Az, hogy ne rongálódjanak meg? Hogy két hét múlva is büszkén lebegjen az albatrosz? Hogy a bipoláris bolondinga ne multipoláris legyen, vagy éppen megtört? Ezt is, de azt hiszem, nemcsak ezt szeretnénk: ujjlenyomatokat sem akarunk látni a tárgyakon, és természetesen a képeken sem; valahogy úgy gondoljuk, éteribbek annál.

Talán a kiállítótér teszi, hogy egy egyszerű vásári játékot is intakt mód, a hatások, az idő alól kivonva szeretnénk később is látni; nem beszélve a festményekről.

Valahogy úgy alakult — hosszan tudnék persze erről beszélni, de most nem fogok —, hogy a múzeumokban a tárgyakat a jövő számára a maguk eredeti módján, érintetlenül szeretnénk megőrizni, elsősorban az utókor számára. A kiállítóterek részben ennek a múzeumi felfogásnak alárendeltek; részben pedig — és ez a képzőművészeti terekre igaz főként — annak a modernista kiállítótér-felfogásnak, amelyet *white cube*-nak nevezünk: a teljesen semleges, az idő nyomaitól megfosztott fehér falak lehetővé teszik, hogy csak a műre koncentráljunk, a műre a maga megváltoztathatatlan totalitásában. A *white cube*-felfogás megszületése, fontossá válása nem független az absztrakt művészet, az absztrakció huszadik századi diadalútjától (már ahol és már amikor ez diadalút lehetett, mert hagyták — erről, az absztrakció hanyattatásáról ebben az országban Konok Tamás például sokat tudna mesélni).

Az absztrakció — innen nézve — a lényegre való fókuszálással függ össze; absztrahálni annyit jelent, mint elvonatkoztatni a lényegtelenről annak érdekében, hogy csak a lényegesre koncentrálhassunk, a

dolog, a jelenség magjára. Van Konok Tamásnak, a látványelvű, berényi-bernáthi festészetben felnőtt harmincéves festőnek egy *Csendélet* című rajza 1960-ból (az online elérhető oeuvre-katalógusban 1960_3 a sorszáma), amelyen a művész egy vízszintesen vonalkázott négyszögre (nyilván egy leterített asztalra) hevenyészetten megrajzolt háromszöget és négyszögeket helyezett el, részben takarásban. Ez a rajz nyilván nem platóni ideális testeket ábrázol viszonylag reálisan, úgymond csendéletként; ez a rajz egy — ki tudja milyen — tárgyakkal összeállított csendélet, részletekkel nem törődő, a látvány lényegét megragadni kívánó skicce. Éppen úgy, mint az a néhány négyszög és háromszög Theo van Doesburg híres képsorozatában, amely egy tehenet reprezentál — és egyúttal megmutatja, ahogy egy valóságos tehénből absztrakt kép lesz.

Az absztrakció néha elvonatkoztatás, mint a skicc, mint a térkép. Vagy mint a számtanpélda három almával, két körtével és öt barackkal (hány gyümölcs?), vagy három könyvvel, két munkafüzetrel és öt füzetrel (hány darabot kell bekötni év elején?). A szemléletes példából először számtan lesz: $3 + 2 + 5 = 10$; később pedig, kiegészülve más számokkal, számelmélet, matematika, amelyben például a “négyzetgyök mínusz egy” már nem valamely realitásból lett elvonva, nem annak az absztrakciója, és semmilyen realitás nem felel meg — így — neki; ez volt Törless; vagy éppen Erdély Miklós egyik fontos kérdése-felismerése.

Ehhez hasonlóan Konok Tamás itt látható képei sem elvonatkoztatottak, hanem elvontak: különféle elemekből épített absztrakt, jelen esetben nonfiguratív munkák, amelyek az esetlegesség káosza és tisztátalansága helyett az ideák rendjét, de legalábbis *egy* rendjét jelenítik meg. És amelyek nem túrnék az érintést, az ujjenyomatot, de a megfakulást sem, az idea idő alá rendelését.

És mégis: kézzelfoghatóvá lesz az idea, esetenként kézbe foghatóvá, valamiképpen, és ez Vásárhelyi Tamás érdeme. Azé a “mozdulaté”, amellyel Vásárhelyi eljátszik Konok műveinek egyik-másik gondolatával: ahogy kipróbálja azokat, felméri, megnézi egyensúlyba állíthatóak-e, pörgethetőek-e, miképpen szárnyalnak, ha egyáltalán. Ez a gesztus a megértés gesztusa, annak a vágya, hogy az érintés, a matatus, a farigcsálás által magáévá tegye az ideát. A tapasztalás által közelebb kerüljön hozzá — és mindahhoz, aki hajlandó vele ... játszani? Igen: játszani. De nem egyszerűen a vásári bazár játékaik módján (bár azoktól nem is függetlenül), merthogy azért e játék nem pusztán a játékért van, hanem a megértésért is. E játék maga is absztrakció, elsősorban a fizika és ezen keresztül persze a matematika, a geometria megértési rendszereiből építkeznek; azokat modellezi kézzelfoghatóvá, átláthatóvá, érthetővé.

De nemcsak ezért nem pusztán játék ez a játékért, hanem azért sem, mert kulcseleme a reflektált tapasztalás, az érintésen keresztüli megismerés — *nota bene*, ezt, az érzéki megismerést Alexander Baumgarten óta esztétikának hívjuk —, amelyhez, mert ilyen a képzelőerőnk, nem is feltétlenül kell megfognunk a golyót, a pálcát, a festett fa lapokat, a szárnyat: nem kell, hiszen fogtunk már ilyet, tudjuk milyen.

Testi tapasztalataink e modellekbe, e modellek Konok Tamás képeibe való átvitele valódi élmény és igazi megismerés.

Néhány évvel ezelőtt egy szómaesztétikai konferencián tartottam egy előadást az érintés poétikájáról, amelyben azt vettem fel, hogy jól tennénk — mi művészettörténészek, műkritikusok — ha a műveket, amelyekről beszélünk, nem pusztán vizuális látványaik miatt, esetleg intellektuális vagy ideológiai tartalmuk okán szemlélnénk és/vagy méltatnánk, hanem megmutatnánk, hogy e művek a napi tapasztalat számára is nyitottak. Egyik példám Michelangelo *Rondanini Pietája* volt, eldolgozatlan, szinte rusztikus felületével; a másik Caravaggio *Dávidja*, ahogy baljában Góliát hatalmas levágott fejét tartja. Azt kérdeztem a konferencia résztvevőitől, hogy de ki ne tapintott volna már csiszolatlan követ, hogy érezze a kezében annak érdes, elementáris felületét, vagy — és elnézést kérek a párhuzamért — ki ne tartott volna egy kézzel tíz kilós görögdinnyét miközben megvásárlását fontolgatta?

E két mű fizikai tapasztalata a kezünkben van, éppen úgy, ahogy Vásárhelyi Tamás játékaie is. És ezzel a tapasztalattal — kézbe foghatósággal, kézzelfoghatósággal — kell, mert lehet Konok Tamás absztrakciói felé fordulni.

Nagy öröm, hogy mi most ezt megtehetjük.

A kiállítást megnyitom.

Horányi Attila